

'Rood haar en elzenhout zijn op geen goede grond gebouwd.' Deze oude volkspreuk geeft de duivelse eigenschappen weer die men in vroeger tijden toekende aan roodharigen en elzenbomen. 'De boom bloedt', dachten mensen die elzenhout rood zagen kleuren nadat zij het aan de lucht hadden blootgesteld. In de nacht zouden rode vlammen rond het hout dansen, zo vreesde men. Duivels en gevaarlijk! Om dezelfde reden werden mensen met rood haar gewantrouwd.

Een altijd dorstige familie

Het enige dat klopt, is dat de Els gedijt op slechte grond. Maar dit is juist een van de sterke punten van deze vochtminnende loofboom. Andere bomen laten het afweten op natte en voedselarme grond, maar de Els doet het op zo'n bodem juist geweldig, omdat haar wortels goed doordringen in natte, zuurstofloze grond. De Els levert mooi zacht hout, ideaal voor het snijden van keukengerei en muziekinstrumenten, zoals de Twentse midwinterhoorn. De bladeren zouden helpen als geneesmiddel tegen nierkwalen, reuma, steenpuisten, sproeten en nachtmerries.

Elfenboom

De Els, in het Latijn *alnus* (afgeleid van *alor amne*, oftewel 'ik word door de stroom verzorgd') spreekt van oudsher tot de verbeelding. Met haar mooie, ranke verschijning is zij de dame onder de bomen. In het najaar en 's winters tekent een zacht rode gloed de Els betoverend paarsbruin. Germanen vereerden de Els als de Boom van Thor, dondergod en vruchtbaarheidsbrenger. Voor de Kelten stond de boom in verband met dood en wedergeboorte. De oude Grieken wijdde de Els aan Phoroneus, een boomgod, die als eerste het vuur ontdekte en daarvoor elzenhout gebruikte. Elzen omsluiten in de Griekse mythologie het dodeneiland van de tovenaars Kirke, die de reisgenoten van Odysseus in varkens veranderde. Door de moerassige groeiplaats gold de Els in vervlogen tijden als spookboom, van waaruit de zielen van ongedoopte kinderen mensen het moeras inlokten. Men schreef de boom bijzondere krachten toe bij de afweer van heksen. In de Walpurgisnacht, de nacht van 30 april op 1 mei, waarin heksen op de Duitse Blocksberg in de Harz feestvieren, hingen omwonenden elzentwijgen op. Oostenrijkers gebruikten de gekookte binnenste schors als middel tegen toverdranken. In vele oude volksverhalen is de Els verbonden met watergeesten en elfen. Ook in de Duitse literatuur is de Elzenkoning een mythische figuur, zoals in de ballade 'Der Erlkönig' van Johann Wolfgang von Goethe, waarin het doodzieke kind in de armen van zijn vader jammert:

'Mein Vater, mein Vater, und siehst du nicht dort, Erlkönigs Töchter am düstern Ort?'

(Vader, mijn vader, zie je daar niet de dochter van de Elfenkoning bij die duistere plek?)